

OPIS REALIZACJI CELÓW STATUTOWYCH

Załącznik do sprawozdania z działalności Fundacji Ośrodka KARTA za 2018 rok

CELE I STRATEGIA DZIAŁANIA

Fundacja Ośrodka KARTA jest niezależną, apolityczną organizacją pożytku publicznego, nie reprezentującą żadnej formacji światopoglądowej, religijnej czy kulturowej. Celem Fundacji jest upowszechnianie wiedzy o wydarzeniach i postawach w XX wieku, które mają wpływ na współczesne życie społeczne, zaspokajanie społecznych potrzeb poznawczych i edukacyjnych związanych z przeszłością, a także działania opiniotwórcze.

Fundacja zajmuje się gromadzeniem, przechowywaniem, upowszechnianiem i udostępnianiem świadectw życia społecznego Polski i regionu z XX wieku. Osią wszystkich działań jest archiwum, na które składają się zbiory dokumentów, ikonografii i dźwięków. Fundacja jest jednym z największych archiwów społecznych w Polsce i dąży do wzmocnienia podobnych sobie podmiotów.

Odkrywamy, chronimy i upowszechniamy historię widzianą z perspektywy wielu jednostek. Robimy to w taki sposób, że historia staje się źródłem zrozumienia, buduje wspólnotę, wspiera pojednanie.

Najważniejsze kierunki działania:

- gromadzenie rozproszonej społecznej dokumentacji oraz zapisanie pamięci świadków związanych z wybranymi wydarzeniami (mało znanymi i najczęściej nadużywanymi politycznie) z przeszłości naszej części Europy w XX wieku;
- dokumentowanie i upowszechnianie historii osób, które ucierpiały w wyniku działania systemów totalitarnych, a których losy nie są znane współczesnym;
- dokumentowanie i upowszechnianie tradycji postaw nonkonformistycznych – w warunkach totalitaryzmów, które w XX wieku dominowały w naszym regionie;
- mobilizowanie energii społecznej różnych środowisk i pokoleń (w tym młodzieży szkolnej), w Polsce i za granicą, do działań dokumentujących historię najbliższego otoczenia;
- promowanie atrakcyjnej formuły pisania o historii najnowszej – takiej, która sprawia, że przeszłe doświadczenia nie są traktowane jako drugorzędne wobec współczesności.

Fundacja Ośrodka KARTA realizuje swoje cele statutowe poprzez działalność archiwalną, badawczą, edukacyjną, wydawniczą, wystawienniczą, oraz poprzez różnorodne programy i projekty dokumentacyjne.

Fundacja jest członkiem Ogólnopolskiej Federacji Organizacji Pozarządowych, Polskiej Izby Książki, europejskiej sieci EUSTORY oraz Europejskiej Sieci Pamięć i Sumienie.

DZIAŁALNOŚĆ ARCHIWALNA

I. ARCHIWA DOKUMENTOWE

Archiwum Fundacji Ośrodka KARTA jest archiwum społecznym, którego zbiory w większości pochodzą od osób prywatnych. Jego działalność polega nie tylko na opracowywaniu i zabezpieczaniu materiałów archiwalnych, ale również na ich ciągłym pozyskiwaniu. Zbiory archiwum dokumentowego zajmują 1500 metrów bieżących półek. W 2018 roku zasób archiwum powiększył się o 3000 nowych numerów czasopism i 150

egzemplarzy książek ukazujących się w drugim obiegu wydawniczym, 30 dzienników i wspomnień z całego XX wieku oraz 15 kolekcji osobistych, środowiskowych i tematycznych.

W 2018 roku prace archiwalne polegały na opracowaniu nowych oraz posiadanych, ale nie zarchiwizowanych jeszcze kolekcji i ich udostępnieniu w ogólnodostępnej czytelni FOK oraz na dalszej digitalizacji zasobu.

a) opracowano i zaopatrzone w inwentarz:

— **Kolekcję prof. Jerzego Jedlickiego** – kolekcja składa się z materiałów archiwalnych dotyczących życia prywatnego, zawodowego i naukowego Jerzego Jedlickiego. Składa się z dokumentów i książek z lat 1930-2018: tekstów esejów historycznych, artykułów, recenzji, wykładów Jerzego Jedlickiego, korespondencji, notatek, wycinków prasowych, materiałów dotyczących Stowarzyszenia „Otwarta Rzeczpospolita” oraz zebrań Pracowni Dziejów Inteligencji Instytutu Historii PAN, notatek z lektur oraz wspomnień. Kolekcja została podzielona na materiały biograficzne, dotyczące działalności zawodowej i działalności społeczno-politycznej, prace twórcy kolekcji, korespondencję wychodzącą i wpływającą, materiały o twórcy kolekcji, materiały rodzinne i materiały osób obcych. Utworzono 513 jednostek archiwalnych, które zabezpieczono poprzez ułożenie w profesjonalnych materiałach archiwizacyjnych oraz zapewnienie im właściwych warunków przechowywania w magazynie Archiwum FOK. Po uformowaniu jednostek archiwalnych opisy jednostek zostały wprowadzone do bazy archiwalnej – Otwarty System Archiwizacji. Przygotowano również inwentarz archiwalny kolekcji udostępniony na stronie internetowej FOK. Projekt dofinansowany przez Naczelną Dyрекcyję Archiwów Państwowych.

— **Kolekcję Stanisława Cata Mackiewicza** – kolekcja jest cennym źródłem historycznym nie tylko dla historyków, ale również dla politologów i badaczy literatury polskiej. Składa się z korespondencji rodzinnej, listów od czytelników, listów z czasów pełnienia przez Stanisława Cata-Mackiewicza funkcji premiera rządu RP w Londynie oraz obszernej korespondencji prowadzonej z pisarzem Michałem Pawlikowskim. Korespondencję dopełniają: dzienniki Stanisława Cata-Mackiewicza z lat 1913, 1915-16, 1919, maszynopisy tekstów własnych – artykułów o tematyce historycznej, audycji radiowych i sztuk teatralnych; teksty publikowane. Zasób kolekcji tworzy 230 j.a. podzielonych na: materiały biograficzne, dotyczące działalności zawodowej i działalności społeczno-politycznej, prace twórcy kolekcji, korespondencję wychodzącą i wpływającą, materiały o twórcy kolekcji, materiały rodzinne i materiały osób obcych. Kolekcja została zinwentaryzowana w bazie archiwalnej OSA oraz zaopatrzone w inwentarz archiwalny, dostępny na stronie internetowej FOK. Projekt dofinansowany przez Naczelną Dyрекcyję Archiwów Państwowych.

b) zakończono opracowywanie archiwalne kolekcji „**Niemiecki obóz zagłady w Sobiborze 1942-1943**” – kolekcja składa się z kopii cyfrowych źródeł do badań nad historią obozu, zgromadzonych przez dr. Marka Bema, w latach 1999-2010 dyrektora Muzeum Byłego Hitlerowskiego Obozu Zagłady w Sobiborze. W 2017 roku przeprowadzono badania wstępne oraz systematyzację zgromadzonych plików cyfrowych. W 2018 roku opisy wszystkich materiałów wprowadzono do OSA. W sumie w bazie znalazło się: 516 j.a., 2196 dokumentów.

Wszystkie w pełni opracowane kolekcje są udostępniane w czytelni archiwum, inwentarze i katalogi kolekcji dostępne są na stronach internetowych Ośrodka.

II. ZBIORY FOTOGRAFICZNE

Archiwum Fundacji Ośrodka KARTA gromadzi, zabezpiecza, opracowuje, digitalizuje i upowszechnia fotografie z drugiej połowy XIX i całego XX wieku. Jego zbiory fotograficzne tworzy obecnie ok. 315 000 zdjęć w postaci odbitek, negatywów i plików cyfrowych. Składają się na nie kolekcje przekazane przez prywatnych darczyńców oraz spuścizny wybitnych fotografów. Dokumentują one życie polityczne, społeczne i kulturalne na ziemiach polskich pod zaborami na przełomie XIX i XX wieku oraz w okresie II Rzeczypospolitej. Ponadto ukazują I i II wojnę światową, a zwłaszcza życie ludności cywilnej i udział polskich żołnierzy w walkach na różnych frontach II wojny światowej. Fotografie z zasobu Archiwum FOK są również doskonałym źródłem wiedzy na temat PRL, szczególnie działalności opozycji demokratycznej, a także transformacji ustrojowej przełomu lat 80. i 90 XX wieku w Polsce i innych krajach Europy Środkowo-Wschodniej. W zbiorach można odnaleźć także unikatowe kolekcje dokumentujące życie Polaków poza granicami kraju, zwłaszcza w Wielkiej Brytanii i Argentynie. Zdigitalizowane i opracowane fotografie są udostępniane na stronie internetowej foto.karta.org.pl. Obecnie można przeglądać na niej ok. 113 000 rekordów.

W 2018 roku opracowano i zabezpieczono w materiałach archiwizacyjnych **31 kolekcji fotograficznych (20 120 fotografii)**. Inwentarze opracowanych kolekcji są dostępne na portalu Otwarty System Archiwizacji (OSA): osa.archiwa.org oraz na stronach: karta.org.pl oraz foto.karta.org.pl. Opracowane kolekcje dokumentują m.in.:

- powstanie bokserów w Chinach w latach 1899-1901,
- Kresy Wschodnie II Rzeczypospolitej, w tym takie miejscowości jak: Horodenka, Kamień Koszyrski, Kosów Poleski, Lwów,
- różne losy polskich wojskowych i cywilów podczas II wojny światowej, m.in. internowanie polskich żołnierzy w Rumunii, uwięzienie w niemieckich obozach jenieckich, szlak bojowy 2 Korpusu Polskiego, życie codzienne pod okupacją niemiecką i sowiecką,
- pielgrzymki papieża Jana Pawła II do Polski w 1979 i 1983 roku,
- pacyfikację strajku w Wyższej Oficerskiej Szkole Pożarniczej w Warszawie w grudniu 1981 roku.

Projekt został dofinansowany przez Naczelną Dyрекcyję Archiwów Państwowych.

III. ZWIĘKSZENIE DOSTĘPNOŚCI ZBIORÓW ARCHIWALNYCH

W 2018 roku zrealizowano pierwszy etap prac nad projektem „**Indywidualne zapisy historii - zwiększenie dostępności zbiorów Fundacji Ośrodka KARTA**”. Jego celem jest integracja informacji o zbiorach archiwalnych Fundacji Ośrodka KARTA poprzez udostępnienie na portalu Otwarty System Archiwizacji (OSA) osa.archiwa.org opisów ponad 10 000 kolekcji.

W 2018 roku udostępniono opisy:

- **2000 wspomnień.** Obejmują one lata 1939-1956. Dotyczą zwłaszcza represji sowieckich wobec obywateli polskich - wywózek do ZSRR, aresztowań, pobytu w więzieniach, łagrach, życia codziennego na zesłaniu, wreszcie repatriacji. Część wspomnień dotyczy okupacji niemieckiej w czasie II wojny światowej (m.in. pracy przymusowej, obozów koncentracyjnych). Ważną część zapisów stanowią świadectwa ocalonych z rzezi wołyńskiej, dotyczące stosunków polsko-ukraińskich i zbrodni

dokonanej przez Ukraińską Armię Powstańczą na Polakach mieszkających w woj. wołyńskim i na południowo-wschodnich Kresach II RP.

- **800 kolekcji fotograficznych.** Zawierają one fotografie z przełomu XIX i XX wieku, głównie portrety, wykonane na ziemiach polskich pod zaborami, zdjęcia dokumentujące I wojnę światową w tym Legiony Polskie oraz różne wydarzenia II RP, np. wkroczenie wojsk polskich na Zaolzie w 1938 roku. Udostępnione kolekcje zawierają także fotografie dokumentujące zesłanie obywateli II RP do ZSRR, okupację niemiecką (w tym zniszczenia wojenne), życie polskich emigrantów w Wielkiej Brytanii po II wojnie światowej a także różne wydarzenia z historii PRL: strajk w Stoczni Gdańskiej im. Lenina w 1980 roku, rzeczywistość stanu wojennego, pielgrzymki papieża Jana Pawła II.
- **1350 nagrań dźwiękowych.** Należą do nich nagrania zrealizowane m.in. w ramach projektu: „Polacy na Wschodzie”, ukazujące życie Polaków, którzy na skutek zmian granic po II wojny światowej pozostali za wschodnią granicą kraju lub zostali deportowani w czasie II wojny światowej. Udostępnione zostały także opisy relacji dotyczących różnych represji ze strony nazistowskich Niemiec (pobytu w obozach koncentracyjnych, obozach pracy, aresztach i więzieniach), przesiedleń i repatriacji (relacje Polaków, Kaszubów, Niemców).

Prace nad projektem są kontynuowane w 2019 roku. Projekt został dofinansowany ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego pochodzących z Funduszu Promocji Kultury

III. ZBIORY HISTORII MÓWIONEJ

Program „Historia Mówiona” koncentruje się na pozyskiwaniu nowych relacji biograficznych oraz na opracowaniu pozyskanych źródeł oraz ich upowszechnianiu w celach edukacyjnych i naukowych. Obecnie w Archiwum jest ponad 6 tysięcy nagrań dźwiękowych i ponad 100 nagrań wideo. Wszystkie pozyskane i opracowane relacje są dostępne w siedzibie Fundacji Ośrodka KARTA oraz w czytelni multimedialnej Domu Spotkań z Historią. Informacje o nagraniach są też dostępne na portalach: www.audiohistoria.pl oraz w Otwartym Systemie Archiwizacji (OSA) – www.osa.archiwa.org (OSA). W 2018 roku umożliwiono użytkownikom dostęp do nagrań również w formie streamingu on-line.

W 2018 roku Archiwum Historii Mówionej zostało poszerzone o 41 relacji. Do Archiwum został włączona kolekcja „Historie z Południowego Podlasia”. Są to wspomnienia, relacje biograficzne i opowieści najstarszych mieszkańców dzisiejszego powiatu bialskiego. W nagraniach znajdują się opisy życia codziennego w latach przed i powojennych, wspomnienia szkolne, relacje z czasów okupacji niemieckiej i działalności partyzanckiej, rodzinne i osobiste historie, lokalne zwyczaje i urywki języka chachłackiego.

Podpisano również porozumienie z Polskim Towarzystwem Historii Mówionej – dotyczy ono partnerstwa w projekcie „Wychowani do buntu. Pamięć zbiorowa manifestacji”. Jest on realizowany przez studentki i studentów z Uniwersytetu Warszawskiego. W ramach porozumienia do Archiwum Historii Mówionej trafiają wszystkie zrealizowane w trakcie projektu nagrania.

I. BIBLIOTEKA NAUKOWA

Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego, decyzją z dnia 25 września 2017 roku, włączył Bibliotekę Fundacji Ośrodka KARTA do grona bibliotek naukowych. Biblioteka Naukowa FOK posiada specjalistyczny i unikatowy księgozbiór, który dotyczy oporu społecznego w Polsce w latach 1956-1989. Obejmuje m.in. druki zwarte i czasopisma II obiegu wydawniczego oraz inne formy podziemnej działalności poligraficznej w PRL. To 35 696 pojedynczych numerów czasopism wraz z wielokrotnymi dubletami, 5000 książek i broszur, ponad 300 plakatów, ponad 1000 okolicznościowych kart pocztowych i około 2100 znaczków poczty podziemnej. Oprócz publikacji i druków ulotnych wydawanych w latach 1976-1990 przez niezależny ruch wydawniczy, w zbiorach Biblioteki znajdują się również księgozbiory osób, które przekazały FOK swoje kolekcje i spuścizny archiwalne. Cenną częścią księgozbioru FOK są również niskonakładowe książki dotyczące historii lokalnej. Część z nich nie posiada numeru ISBN, zostały wydane nakładem finansowym autorów w kilku lub kilkadziesiąt egzemplarzach.

II. PROJEKTY BADAWCZE

— **Świadectwa XX wieku. Cztery polskie spuścizny opisujące stulecie Europy Środkowo-Wschodniej.** Projekt, realizowany w ramach Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki, zakładał opracowanie i szerokie upowszechnienie czterech spuścizn, niedostępnych dotąd, a mających fundamentalne znaczenie dla polskiej tożsamości i świadomości zbiorowej. Są one niezbędne dla zrozumienia doświadczeń społecznych w Polsce w XX wieku. W sumie wybrane kolekcje: Michała Römera (1911–1945), Zbigniewa Lubienieckiego (z lat 1930–1966), Hanny Świdry-Ziemby (1940–2011) i Wiktora Woroszyńskiego (1953–1995) – zawierają ponad 28 tysięcy stron rękopisów dzienników i wspomnień. Zdecydowana większość tych zapisów jest nie tylko nieznaną publicznie, ale bardzo trudna do odczytania, ze względu na charakter pisma autorów. W 2018 roku zakończono prace badawcze i edytorskie (rozpoczęte w 2014 roku) nad czterema spuściznami:

- **Spuścizna Zbigniewa Lubienieckiego**

Zakończono prace edytorskie i wydano drukiem publikację prezentującą wybór ze spuścizny Autora (obejmujący historię rodu Lubienieckich, okres od dzieciństwa Zbigniewa Lubienieckiego w przedwojennej Polsce, kampanię wrześniową, ucieczkę rodziny na Wileńszczyznę, okupację sowiecką, deportację rodziny na Archangielszczyznę, pobyt w ZSRR, do powrotu do Polski w 1946 roku). Publikacja została dodatkowo opatrzona posłowiem historycznym, posłowiem socjologicznym, indeksami nazwisk i geograficznym, a także wkładką ze zdjęciami archiwalnymi ze zbiorów Autora i jego rysunkami z zesłania.

Opracowane archiwalnie wspomnienia i dzienniki Zbigniewa Lubienieckiego zostały wprowadzone do bazy OSA. Utworzono 10 jednostek archiwalnych. Dzienniki i wspomnienia przełożono do bezkwasowych teczek archiwalnych, które zaopatrzone w opisy zgodne z wytycznymi dotyczącymi opracowania archiwalnego i składające się z następujących elementów: nazwa archiwum, sygnatura, nazwa i daty skrajne j.a. Kolekcja została zaopatrzone w elektroniczny inwentarz udostępniony na stronie www.karta.org.pl, w czytelni Ośrodka KARTA i rozsyłany wszystkim zainteresowanym drogą mailową. Kolekcja jest bezpłatnie udostępniana w czytelni OK.

- **Spuścizna Michała Römera**

W trakcie prac nad spuścizną w 2018 roku wyłoniono do publikacji, opracowano naukowo, przygotowano do druku i wydano w tomach 4, 5 i 6 fragmenty dzienników Michała Römera z lat 1920–1945 (obejmujące odzyskanie przez Polskę i Litwę niepodległości, formowanie się ich państwowości, akcję gen. Żeligowskiego w 1920 roku, działalność społeczną, polityczną i naukową autora w Kownie w latach 20. i 30., II wojnę światową z perspektywy Wilna, schyłek ziemiaństwa, a także stosunki polsko-litewskie przez cały okres prezentowany w dziennikach). W tomie 6 zamieszczono dodatkowo: indeksy (nazwisk i geograficzny, które obejmują hasła z całej 6-tomowej edycji) oraz wkładkę zdjęciową z fotografiami prezentującymi aktywność autora z lat 1914–1945.

W sumie, w latach 2014–2017 opracowano archiwalnie 39 tomów dzienników Michała Romera (10500 stron rękopisu). Każdy tom dziennika został przeczytany i zaopatrzony w streszczenie treści. Do opracowanych dzienników utworzono indeksy: geograficzny, rzeczowy i osobowy, które wraz ze streszczeniem treści zostały wprowadzone do bazy archiwalnej Otwarty System Archiwizacji (OSA), dostępnej na stronie internetowej www.osa.archiwa.org, zgodnej z międzynarodowymi standardami archiwalnymi: ISAD(G), ISDIAH oraz ISAAR(CPF). Opracowanie zakończyło właściwe zabezpieczenie dzienników poprzez przepakowanie ich do profesjonalnych teczek archiwizacyjnych oraz opracowanie ich inwentarza, który jest podstawową pomocą ewidencyjną do zbioru. Inwentarz zbioru umieszczono na stronie FOK (www.karta.org.pl). Teczki zaopatrzone w opisy zgodne z wytycznymi dotyczącymi opracowania archiwalnego i składające się z następujących elementów: nazwa archiwum, sygnatura, nazwa i daty skrajne j.a. Do bazy archiwalnej OSA zostały wprowadzone opisy wszystkich jednostek archiwalnych oraz dodatkowo wszystkich dokumentów tworzących kolekcję. Przygotowano elektroniczny inwentarz kolekcji, który zamieszczono na stronie Ośrodka KARTA (www.karta.org.pl) oraz w czytelni FOK. Jest on również rozsyłany wszystkim zainteresowanym wykonywaniem kwerendy w spuściznie.

- **Spuścizna Hanny Świdy-Ziemby**

Prace nad spuścizną zostały zakończone wydaniem drukiem publikacji, która zawiera wybór ze spuścizny Autorki (obejmujący lata 1930–1989, ze szczególnym uwzględnieniem jej dzieciństwa w Wilnie, dojrzenia i okresu wczesnej pracy zawodowej, które miały wpływ na całą jej późniejszą drogę). Publikacja została dodatkowo opatrzona posłowiem naukowym, pełną bibliografią prac autorki, a także wkładką zdjęciową. W 2018 roku córka prof. Hanny Świdy-Ziemby przekazała do zbioru kolejne dokumenty, które uzupełniły spuściznę. Wśród nich znalazły się dokumenty osobiste innych członków rodziny Świdów. Pomimo zakończenia prac archiwalnych zostały one włączone do kolekcji, w pełni opracowane i zinwentaryzowane. W ten sposób do już istniejących 523 j.a. dołączono kolejne 22 j.a. Do bazy archiwalnej OSA zostały wprowadzone opisy wszystkich jednostek archiwalnych oraz dodatkowo wszystkich dokumentów tworzących kolekcję Hanny Świdy-Ziemby. Przygotowano elektroniczny inwentarz kolekcji, który zamieszczono na stronie FOK oraz w czytelni OK. Jest on również rozsyłany wszystkim zainteresowanym wykonywaniem kwerendy w spuściznie. Kolekcja jest bezpłatnie udostępniana w czytelni Archiwum OK.

- **Spuścizna Wiktora Woroszyńskiego**

Został przygotowany do druku 3 tom *Dzienników* (obejmujący lata 1988–1996, będący zapisem przemian dokonujących się na przełomie lat 80. i 90. wraz z przekształceniami ustrojowymi i ekonomicznymi). Tekst dziennika został opatrzony niezbędnym aparatem naukowym (przypisy osobowe i rzeczowe) oraz uzupełniony obszernym posłowiem naukowym, opisującym drogę twórczą Wiktora Woroszyńskiego. Do tomu została także

dołączona wkładka ikonograficzna, indeks osób oraz wykaz skrótów. Wszystkie opublikowane w ramach projektu tomy ukazały się także w formie ebooków. Opisy dzienników Wiktora Woroszyńskiego wprowadzono do bazy archiwalnej OSA. Na ich podstawie opracowano inwentarz elektroniczny kolekcji. Zawarto w nim informacje o dziejach twórcy i samej kolekcji, charakterystykę archiwalną zbioru i jego zawartości oraz informacje o metodach opracowywania. Znalazł się w nim również szczegółowy opis 59 opracowanych jednostek archiwalnych. Inwentarz został udostępniony na stronie OK, w czytelni archiwum oraz jest rozsyłany wszystkim zainteresowanym drogą mailową. Ostatnim etapem prac nad kolekcją było jej ułożenie w profesjonalnych opakowaniach archiwizacyjnych. Kolekcja jest udostępniana w czytelni OK wszystkim zainteresowanym, po każdorazowym uzyskaniu zgody spadkobierczyni Wiktora Woroszyńskiego.

Prace badawcze nad czterema wymienionymi kolekcjami pozwoliły na szerokie upowszechnienie materiałów źródłowych i znacząco uzupełniły wiedzę, niezbędną dla zrozumienia doświadczeń społecznych i politycznych w Polsce w XX wieku. Prace edytorskie pozwoliły na publikację reprezentatywnych wyborów z kolekcji, które ukazały się w serii „Świadectwa. Polska XX wiek”.

— **„Polacy na Wschodzie. Opracowanie, udostępnienie i edycja krytyczna zbioru nagrań historii mówionej oraz fotografii”**

Projekt, który jest realizowany w ramach Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki w latach 2017-2022, zakłada opracowanie archiwalne i naukowe oraz udostępnienie w internecie oraz w publikacji największego zbioru Archiwum Historii Mówionej - kolekcji dźwiękowej i fotograficznej „Polacy na Wschodzie”, będącej unikatowym zapisem pamięci i historii Polaków mieszkających poza granicami kraju. Kolekcja tworzona była przez zespół Ośrodka KARTA w latach 2006–12 dzięki finansowemu wsparciu Kancelarii Senatu RP. W trakcie 35 wyjazdów dokumentacyjnych zespół dokumentalistów odwiedził: Białoruś, Kazachstan, Litwę, Łotwę, Rosję, Rumunię, Ukrainę. W sumie nagranych zostało łącznie 1075 relacji biograficznych oraz zeskanowano 4262 archiwaliów – głównie fotografii z rodzinnych albumów oraz dokumentów osobistych. W 2018 roku transkrypcji poddano 890 relacji, w tym 100 relacji nagranych w językach obcych (rosyjskim, ukraińskim). Opracowano również 3000 fotografii. Kolekcja została również częściowo udostępniona na portalu OSA – stworzono jej strukturę wraz z seriami i jednostkami archiwalnymi. Udostępniono 390 fragmentów nagrań. Rozpoczęto prace nad wydaniem edycji krytycznej zbioru.

— **„Świadectwa XX wieku. Wielkie polskie spuścizny opisujące stulecie Europy Środkowo-Wschodniej – Jan Józef Lipski i Stefan Kisielewski”**, realizowany w ramach Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki od 2017 roku, zakłada opracowanie i szerokie upowszechnienie dwóch spuścizn, niedostępnych dotąd, a mających fundamentalne znaczenie dla polskiej tożsamości i świadomości zbiorowej. Są one niezbędne dla zrozumienia doświadczeń społecznych w Polsce w XX wieku.

- **Spuścizna Stefana Kisielewskiego**

Zakończono opracowywanie archiwalne kolekcji składającej się z materiałów biograficznych, dotyczących działalności zawodowej i działalności społeczno-politycznej, prac twórcy spuścizny, korespondencji wychodzącej i wpływającej, materiałów o twórcy spuścizny, materiałów rodzinnych i materiałów osób obcych (w sumie ok. 26 000 stron dokumentów). W ich wyniku powstało 131 jednostek archiwalnych, których opisy wprowadzono do bazy archiwalnej Otwartego Systemu Archiwizacji (OSA). Opracowane dokumenty zabezpieczono

poprzez ułożenie w profesjonalnych materiałach archiwizacyjnych oraz zapewnienie im właściwych warunków przechowywania w magazynie Archiwum Fundacji Ośrodka KARTA.

Wykonano prace przygotowawcze (stworzenie całościowej bibliografii publikacji Stefana Kisielewskiego, rozpoznanie dodatkowych obszarów, w których należy poszukiwać jego pisemnych i ustnych wypowiedzi). Następnie przystąpiono do dokonywania wyboru z drukowanej spuścizny Stefana Kisielewskiego, kierując się wypracowanymi przez zespół kryteriami, które spełniać muszą teksty, mające się znaleźć w planowanej publikacji o formule biografii intelektualnej autora. Dokonano wyboru z 10 publikacji (dzienniki, wybory felietonów etc.). Wybrane fragmenty zostały poddane ocenie zespołu opiniującego, a następnie przekazane do przepisania (ok. 80 stron znormalizowanego tekstu). Rozpoczęto wybór z kolejnych publikacji oraz prace nad rozpoznananiem dodatkowych tytułów prasowych, w których Stefan Kisielewski publikował swoje teksty, a także poszukiwania artykułów publikowanych pod pseudonimami.

- **Spuścizna Jana Józefa Lipskiego**

Rozpoczęto opracowywanie archiwalne kolekcji składającej się z materiałów biograficznych (w tym obszernego Diariusza z lat 1954–61 i 1963), dokumentacji działalności zawodowej i społeczno-politycznej, prac twórcy spuścizny, korespondencji wychodzącej i wpływającej, materiałów o twórcy spuścizny, materiałów rodzinnych i materiałów osób obcych (w sumie ok. 88 320 stron dokumentów). Utworzono 60 jednostek archiwalnych, obejmujących ok. 27 000 stron dokumentów. Zostały one wpisane do bazy archiwalnej OSA. Opracowane dokumenty zabezpieczono poprzez ułożenie w profesjonalnych materiałach archiwizacyjnych oraz zapewnienie im właściwych warunków przechowywania w magazynie Archiwum Fundacji Ośrodka KARTA. Zdigitalizowano 358 zdjęć, pliki cyfrowe zyskały szczegółowy opis (data, miejsce, osoby i wydarzenia ukazane na zdjęciach).

Przeprowadzono prace przygotowawcze polegające na stworzeniu całościowej bibliografii publikacji Jana Józefa Lipskiego, z wykorzystaniem publikacji *Jan Józef Lipski. Monografia bibliograficzna* opracowanej w 2001 roku przez Jadwigę Kaczyńską oraz rozpoznanie dodatkowe obszary, w których należy poszukiwać jego pisemnych i ustnych wypowiedzi – nagrania wideo, transkrypcje wystąpień parlamentarnych etc. Pozyskano zgody na wykorzystanie transkrypcji materiałów wideo. Przystąpiono do dokonywania wyboru z pism o tematyce społeczno-politycznej Jana Józefa Lipskiego, z jego diariusza obejmującego ok. 5 000 stron znormalizowanych oraz z transkrypcji materiałów wideo, kierując się wypracowanymi przez zespół kryteriami, które spełniać muszą teksty mające znaleźć się w planowanej publikacji o formule biografii intelektualnej autora. Dokonano wyboru z ok. 30 publikacji, ok. 800 stron diariusza i materiałów wideo. Wybrane fragmenty zostały poddane ocenie zespołu opiniującego, a następnie przekazane do przepisania (ok. 120 stron znormalizowanego tekstu). Rozpoczęto wybór z kolejnych publikacji, kontynuując wybór z diariusza, publikacji i transkrypcji materiałów wideo.

— **„Lobbyści. Zachodni rzecznicy polskiej niepodległości”**– projekt naukowy realizowany w ramach programu MNiSW „Szlakami Polski Niepodległej” zakłada wybór, tłumaczenie, naukowe opracowanie i udostępnienie w postaci publikacji i e-booka dzienników i wspomnień zachodnich dyplomatów i polityków uczestniczących w procesie odzyskiwania przez Polskę niepodległości. W 2018 roku przeprowadzono analizę źródłową dzienników i korespondencji dziewięciu autorów oraz wybrano do tłumaczenia na język polski i opracowania 200 stron fragmentów poszczególnych tekstów źródłowych.

DZIAŁALNOŚĆ NA RZECZ ARCHIWISTYKI SPOŁECZNEJ

W 2018 roku Fundacja Ośrodka KARTA kontynuowała działania na rzecz archiwistyki społecznej, wspierając podmioty zajmujące się oddolnym dokumentowaniem historii. Prowadzono działalność edukacyjną, rzeczniczą i sieciującą oraz rozwijano infrastrukturę technologiczną archiwistyki społecznej.

Zrealizowano następujące projekty:

— **Pamięć trzeciego sektora: kontynuacja.** Projekt przyczynił się do zwiększenia zaangażowania organizacji pozarządowych w dokumentowanie historii. Nowe organizacje dołączyły do sieci archiwów społecznych. Nastąpił wzrost kompetencji organizacji pozarządowych prowadzących archiwa społeczne, co przyczyniło się do ich profesjonalizacji. Polepszo infrastrukturę technologiczną stworzoną dla sieci archiwów społecznych (portal archiwa.org oraz system osa.archiwa.org). Projekt będzie kontynuowany w 2019 roku. Projekt dofinansowany ze środków Programu Fundusz Inicjatyw Obywatelskich.

Efekty projektu:

- nowe treści na portalu www.archiwa.org (91 aktualności na portalu www.archiwa.org od maja 2018 do grudnia 2018; rozwój podstrony Archiwisci o sobie, rozwijanie serwisów społecznościowych archiwistyki społecznej);
- spotkanie 20 przedstawicieli archiwów społecznych 27.10.2018, na którym wypracowano postulaty w sprawie rozwoju archiwistyki społecznej;
- prezentacja na temat 100 lat organizacji społecznych w Polsce <http://100latorganizacji.archiwa.org/>;
- petycja do Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych w sprawie ułatwień w konkursie dotacyjnym dla archiwów społecznych pt. “Wspieranie działań archiwalnych” wypracowana wspólnie z 20 archiwami społecznymi;
- rozwój i nowe funkcjonalności w panelu redaktora Otwartego Systemu Archiwizacji oraz na portalu www.osa.archiwa.org;
- aktualizacja bazy 460 archiwów społecznych;
- bibliografia naukowa archiwistyki społecznej: <https://archiwa.org/content/bibliografia>;
- szkolenie internetowe dla archiwów społecznych z opisu zbiorów w Otwartym Systemie Archiwizacji (34 osób z 30 organizacji).

— **Otwarty System Archiwizacji jako sposób na zabezpieczenie lokalnego dziedzictwa.**

Celem projektu było zaangażowanie społeczności lokalnych w proces profesjonalnej identyfikacji dziedzictwa dzięki upowszechnieniu narzędzia do opisu i udostępniania zbiorów społecznych - www.osa.archiwa.org. Projekt dofinansowano w ramach programu Narodowego Instytutu Dziedzictwa – Wspólnie dla dziedzictwa.

Efekty projektu:

- opis w systemie OSA zbiorów archiwów społecznych z różnych regionów Polski: łącznie zinwentaryzowano 3333 dokumenty z 5 zbiorów archiwalnych z zasobów 4 archiwów społecznych (Miejska Biblioteka Publiczna w Bartoszycach, Stowarzyszenie Promocji i Rozwoju “Młody Mołodycz”, Fundacja im. Zbigniewa Seiferta, Biblioteka Publiczna im. Jarosława Iwaszkiewicza w Sępólnie Krajeńskim);
- dostosowanie programu OSA do użytkownika nieprofesjonalnego: stworzenie funkcjonalności “tryb uproszczony” oraz dodanie nowych tekstów podpowiedzi do pól opisu;

- szkolenie internetowe z wolontariatu w archiwum społecznym, animowania społeczności lokalnej wokół archiwum społecznego oraz opisu w programie OSA (32 uczestników szkolenia);
- kampania pt. "Zarchiwizuj swoją historię" w mediach internetowych . Zamieszczono 27 postów na facebooku "Archiwa społeczne" i/lub "Ośrodek KARTA" oraz 35 aktualności na archiwa.org;
- spotkanie pt. "Zarchiwizuj swoją historię" - 14.09.2018 w Ośrodku KARTA w ramach Europejskich Dni Dziedzictwa. Na spotkaniu zaprezentowano ideę wolontariatu w archiwach społecznych, 4 archiwa partnerskie projektu zaprezentowały swoje działania oraz odbyły się spotkania-konsultacje na 5 tematów związanych z archiwistyką społeczną. W spotkaniu uczestniczyło 30 osób.

— **Cyfrowe Archiwa Tradycji Lokalnej: regionalne centra kultury.** W ramach projektu zbiory 6 Cyfrowych Archiwów Tradycji Lokalnej zostały przeniesione na portal OSA oraz na ich bazie stworzono wirtualne wystawy. Odbył się cykl webinarium dot. opracowywania zbiorów w OSA. Wypracowane rozwiązania posłużą do przeniesienia zbiorów kolejnych bibliotek na portal OSA. Projekt współfinansowany ze środków Narodowego Centrum Kultury w ramach programu Kultura - Interwencje 2018.

Do OSA zaimportowano zbiory następujących bibliotek:

- Biblioteka Miejska w Szczuczynie;
- Biblioteka Publiczna w Mońkach;
- Biblioteka Publiczna Miasta i Gminy w Łazach;
- Biblioteka Gminy Łomża z siedzibą w Podgórzu;
- Miejska Biblioteka Publiczna w Cieszanowie;
- Miejska Biblioteka Publiczna w Konstancynie Łódzkim.

Pozostałe działania na rzecz archiwistyki społecznej:

Fundacja Ośrodka KARTA wzięła udział w:

- projekcie badawczym Mazowieckiego Instytutu Kultury, polegającym na badaniu archiwów społecznych na Mazowszu, przeprowadzeniu seminarium dla tych archiwów oraz stworzeniu filmu zawierającego wywiady z 6 archiwami;
- warsztatach Programu Niepodległa: Ośrodek przeprowadził dla organizacji szkolenie z zakresu pozyskiwania zbiorów, opracowania i tworzenia archiwów społecznych oraz pracy z fotografiami;
- projekcie Białostockiego Ośrodka Kultury, polegającym na udostępnianiu zbiorów dotyczących historii społecznej Białegostoku i okolic w e-Mediatece oraz Otwartym Systemie Archiwizacji;
- konferencji zorganizowanej przez Instytut Języka Polskiego im. Ireny Bajerowej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach pt. "Cyfrowe światy, wspólnoty, dyskursy". Przedstawicielka Ośrodka wzięła udział w panelu dyskusyjnym na temat archiwistyki społecznej;

DZIAŁALNOŚĆ EDUKACYJNA

— **konkurs historyczny „Rówieśnicy Niepodległej”.** W związku z obchodami 100. rocznicy odzyskania przez Polskę niepodległości ogłoszony został (w szkołach, bibliotekach gminnych, centrach kultury, archiwach społecznych – jako instytucjach mogących sprawować opiekę) realizowany był konkurs historyczny dla młodzieży w wieku 12–19 lat. Konkurs

odniesiony został do portalu „Nieskończenie Niepodległa – Ludzie” (www.nieskonczenieniepodlegla-ludzie.pl) na którym umieszczono skany „Polskiej Deklaracji Podziwu i Przyjaźni dla Stanów Zjednoczonych” – 30 tys. stron z gratulacjami dla narodu amerykańskiego, pod którymi, w 1926 roku, podpisało się 5,5 miliona Polaków, w tym wszyscy uczniowie szkół gimnazjalnych i powszechnych. Konkurs przebiegał w dwóch ścieżkach: pierwsza polegała na rekonstrukcji (na podstawie materiałów źródłowych) i atrakcyjnym przedstawieniu (film, prezentacja multimedialna, audycja radiowa, wirtualna wystawa, montaż materiałów itp.) losów pojedynczych osób lub grup (rodzina, klasa szkolna lub społeczność szkoły, mieszkańcy miejscowości itp.), których podpisy znajdują się na kartach Deklaracji. Druga ścieżka polegała na wykreowaniu pomysłów (scenariuszy) zorganizowania niestandardowych obchodów stulecia odzyskania niepodległości w swojej społeczności lokalnej (wystawa, spektakl, impreza masowa, pokaz filmowy, gra terenowa, publikacja, w oparciu o zgromadzone, ww. materiały źródłowe. Finał konkursu odbył się 9 listopada 2018 w Domu Spotkań z Historią i miał charakter prezentacji nagradzanych prac, rozmów ekspertów z zespołami autorskimi oraz uroczystej gali – wręczenia nagród i wyróżnień. Spotkanie było transmitowane na żywo.

— **portal „Wojna i pamięć. Terror, życie codzienne, praca przymusowa – Polska pod okupacją niemiecką 1939-1945”**. Przez cały rok kontynuowano prace nad budową portalu, który będzie miał charakter platformy edukacyjnej dla szkół i w edukacji pozaszkolnej: zrealizowano 30-minutowy film kontekstowy oraz zmontowano siedem (25-minutowych) filmowych historii biograficznych byłych robotników przymusowych wraz z dodatkowymi źródłami (dokumenty, zdjęcia itp.) oraz materiałami dydaktycznymi (zadaniami do pracy uczniów i nauczycieli).

— **przebudowa, aktualizacja merytoryczna i unowocześnienie technologiczne portalu “Uczyć się z historii. Doświadczenie totalitaryzmów XX wieku” (<http://www.uczyc-sie-z-historii.pl>)**. Jest to platforma publikacji projektów edukacyjnych realizowanych w szkołach i na zajęciach pozaszkolnych z młodzieżą, poświęconych historii Polski i jej sąsiadów w XX wieku. Portal jest narzędziem adresowanym do nauczycieli, uczniów, studentów, a także animatorów kultury i innych edukatorów pracujących z młodzieżą. Prace zostały dofinansowane przez Muzeum Historii Polski w ramach programu „Patriotyzm Jutra”.

— **„Jednostka w wirach historii. Losy indywidualne w uniwersalnym przekazie literatury faktu”**. W ramach projektu zorganizowaliśmy akcje edukacyjne, obrazujące uwikłanie jednostki w różne wymiary działania systemu totalitarnego. Scenariusz ogólny projektu został oparty na wspomnieniach ludzi „wsysanych” i wykorzystywanych przez maszynę systemu nazistowskiego. Do przygotowania tego scenariusza posłużyły fragmenty książek Ośrodka KARTA. W ramach akcji odbywają się warsztaty teatralno-historyczne z udziałem uczniów liceów oraz zorganizowane zostały otwarte spotkania o charakterze prezentacji multimedialnej z udziałem lektora czytającego fragmenty publikacji wspomnieniowych wydanych przez Ośrodek KARTA. W roku 2018 odwiedzono 3 miasta: Przemków, Reszel i Zawadzkie. Partnerskim bibliotekom miejskim oraz szkołom zaangażowanym w projekt przekazane zostały pakiety publikacji wydawnictwa Ośrodka KARTA. Projekt dofinansowany przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

— **Ofiary przymusowych sterylizacji w okresie narodowego socjalizmu na Dolnym Śląsku**. Projekt realizowany w latach 2018-2019. Celem projektu jest wprowadzenie do powszechnej świadomości oraz opracowanie i upowszechnienie tematu mało znanego, jakim są procedury sterylizacyjne podejmowane na terenie niemieckiego Dolnego Śląska w latach

30. i początku 40. XX wieku. Podstawowym efektem projektu będzie stworzenie broszury (w językach polskim, angielskim i niemieckim) zawierającej wybrane źródła dotyczące procedur sterylizacyjnych. Broszura będzie składać się z dziesięciu mikrohistorii świadków/świadkiń, którzy zostali poddani sterylizacji na mocy niemieckiego prawa sterylizacyjnego. Drugim efektem będzie zorganizowanie otwartych bezpłatnych wykładów promujących broszurę i upowszechniających temat. Projekt finansowany przez fundację Erinnerung, Verantwortung und Zukunft.

— **Szlaki Tułaczy** - interaktywna strona internetowa powstała we współpracy z Pracownią Otwierania Kultury - programem Centrum Cyfrowego i Fundacji Projekt: Polska. Prezentacja poświęcona jest historii polskich obywateli zesłanych w głąb Związku Radzieckiego oraz ich późniejszej tułaczki po świecie. Historia ta powiedziana jest za pomocą źródeł archiwalnych: wspomnień, dzienników, dźwiękowych relacji biograficznych, fotografii oraz materiałów ikonograficznych. Merytorycznym uzupełnieniem dla narracji prowadzonej przez świadków historii są krótkie teksty historyczne oraz dane statystyczne. Interaktywna mapa pozwala poznać szlaki polskich zesłańców oraz dowiedzieć się więcej o miejscach, w których przebywali. Większość źródeł archiwalnych wykorzystanych na stronie szlakitulaczy.pl pochodzi ze zbiorów Ośrodka KARTA.

DZIAŁALNOŚĆ WYDAWNICZA

— **kwartalnik „Karta”**

W 2018 roku ukazały się numery 94–97 kwartalnika „Karta”. Na ich łamach podjęte zostały między innymi następujące tematy: „Start Rzeczypospolitej” – wspomnienia i dokumenty źródłowe dotyczące powstawania nowego państwa w jego pierwszych miesiącach (grudzień 1918 – lipiec 1919); „Miraż federacji” – ostateczna próba realizacji wizji Piłsudskiego w przymierzu z Litwinami (dziennik Michała Römera); „Ciężki Krzyż” – wspomnienia i dokumenty dotyczące buntu więźniów na Świętym Krzyżu w 1925 roku; „Polskie sztunki” – opór młodzieży wobec okupacji Wilna w zapiskach Hanny Świdry-Ziemby; „Próba wyjścia” – zmaganie się z traumą Zagłady i pamięcią o niej we wspomnieniach i listach Jana Nowika (tłumaczenie z angielskiego); „Obecność Wtedy” – życie po Holokauście w dzienniku Haliny Birenbaum; „Nie umiałem milczeć” – wspomnienia sowieckiego generała Petra Hryhorenki, który u szczytu kariery rzucił wyzwanie systemowi (tłumaczenie z rosyjskiego); „Stan zawieszenia” – o pozornym łagodzeniu stanu wojennego w dzienniku Wiktora Woroszyńskiego; „Twarzą w twarz” – o walce w Afganistanie przeciw Sowiecom we wspomnieniach Jacka Winklera oraz „Między wojnami” – fotoreportaż z Afganistanu Ireny Jarosińskiej; Emigracja polska – reportaż z drogi przez ocean polskich emigrantów na początku XX wieku oraz wspomnienia i listy emigrantów z lat 1940–2000; „Zmierzch pomajowy” – kryzys państwa i demokracji po przewrocie wojskowym 1926 roku w dokumentach i wspomnieniach; „Baloniada” – powietrzna katastrofa na sowieckim pustkowiu w 1936 roku we wspomnieniach polskich baloniarzy; „Akcja Sahryń” – akcja polskiego podziemia na Chełmszczyźnie w 1944 roku; „Kobieta w linii frontu” – gwałty czerwonoarmistów we wspomnieniach Węgierki (tłumaczenie z węgierskiego); „Za żywienie wroga” – starcie obywateli z państwowym monopolem handlowym w 1946 roku w dokumentach i wspomnieniach; „Hotel z gwiazdą” – dokumenty i wspomnienia dotyczące warunków życia robotników w Nowej Hucie w latach 1950–55; „Pamięć Rogińskiego” – testament lidera rosyjskiego „Memoriału”; „Polka niepodległa” – wybór z dzienników i wspomnień dotyczących roli kobiet w II RP (w 100. rocznicę uzyskania przez kobiety praw wyborczych): Władysława Weychert-Szymanowska, „Odzyskiwanie praw” – zapowiedź samostanowienia kobiet w nowo powstającej Polsce; Maria Kuźnicka, „Wolność wyboru” –

wspomnienie ze środka komisji wyborczej do Sejmu Ustawodawczego (1919); Zofia Majmeskuł-Mastalerzowa, „Wolność studiowania” – wspomnienia pierwszej absolwentki prawa na Uniwersytecie Jagiellońskim; Jadwiga Krawczyńska, „Wolność opinii” – wspomnienia pierwszej reporterki w redakcjach warszawskich; Justyna Budzińska-Tylicka, „Wolność rodzenia” – działalność Poradni Świadomego Macierzyństwa; Irena Krzywicka, „Zmierzch cywilizacji męskiej” – wezwanie do mobilizacji kobiet w walce o własne prawa; „Konflikt wawelski” – spór w 1937 roku między władzami świeckimi i Kościołem o miejsce pochówku Józefa Piłsudskiego; „Skok do getta” – wspomnienia Bernarda Konrada Świerczyńskiego, chłopaka z warszawskiej Woli niosącego pomoc ludziom w getcie; „Taki rozkaz” – wspomnienia Olgierda Sawickiego dotyczące konspiracji, walki w powstaniu warszawskim i niewoli młodego akowca; „Warstwy zła” – wspomnienia niemieckiego Żyda z Königsbergu (tłumaczenie z niemieckiego); „Obława” – rumuńskie służby specjalne na tropie garstki ukrywających się w latach 1949–59 w jaskini antykomunistów (tłumaczenie z rumuńskiego); „Straszna bajka” – dziennik Poliny Żerebcowej, dorastającej w ogarniętej wojną Czeczenii w latach 1994–2004 (tłumaczenie z rosyjskiego); „Sygnały stulecia” – wspomnienia i dokumenty pokazujące kluczowe momenty w historii Polski i wpływ na nie techniki komunikacji: radiotelegram Piłsudskiego (1918), odczytanie sowieckiego rozkazu (1920), rozszyfrowanie Enigmy (1932), odezwa Amerykanina z oblężonej Warszawy (1939), audycja BBC o skali Zagłady (1942), Radio Wolna Europa (1959), hakerski atak na reżimową telewizję (1981), debata Wałęsa–Miodowicz (1988), pierwsza polska gazeta elektroniczna (1989), akcja przeciw cenzurze (2012); „Księżna pani” – konserwatywny świat polskich ziemian we wspomnieniach Amerykanki Virgillii Sapiehy (tłumaczenie z angielskiego); „Przystanek przed niewolą” – internowanie funkcjonariuszy Policji Państwowej na Litwie w latach 1939–40; „Podwójny portret” – fotografie czerwonarmistów idących na Berlin i poemat Aleksandra Sołżenicyna (tłumaczenie z rosyjskiego); „Komisarz w pałacu” – wspomnienie Sławomira Lenartowicza z lat 1945–46 o majątku Morstinów, schronieniu literatów przejmowanym przez nową władzę; „Przegrana partia” – młody historyk Jerzy Jedlicki przeciwko fałszowaniu źródeł historycznych (wspomnienia i dokumenty z lat 1952–68); „KARTA wolności” – obywatelska inicjatywa białoruskiej KARTY’97 w starciu z dyktatorem we wspomnieniach jej założycieli (tłumaczenie z rosyjskiego).

Każdy z numerów kwartalnika opublikowano w nakładzie 8 tysięcy egzemplarzy (z czego kilkaset egzemplarzy każdego numeru trafiło do prenumeratorów), a także w wersji cyfrowej. „Karta” w wersji elektronicznej dostępna jest w bibliotece cyfrowej www.ceeol.com i na portalu www.publio.pl.

— Książki

— W 2018 roku w ramach projektu dofinansowanego przez The Conference on Jewish Material Claims Against Germany, we współpracy z Muzeum Historii Żydów Polskich POLIN, przygotowano angielską wersję serii „Żydzi polscy” (9 tytułów: **Richard Glazar, *Station Treblinka*; Chaim Goldstein, *The Bunker*; Baruch Milch, *The Testament*; Marcelli Najder, *The Revenge*; Calek Perechodnik, *The Confession*; *The Ringelblum Archive. Annihilation – Day by Day*; Henryk Schönker, *The Touch of an Angel*; Sobibór. *The Revolt Against the Verdict*; Halina Zawadzka, *The Escape from Ghetto*), opracowując dla anglojęzycznych czytelników zestaw najważniejszych świadectw związanych z Zagładą na ziemiach polskich, napisanych po polsku i w jidysz. Książki te składają się na wyrazisty i uniwersalny obraz żydowskich losów w czasie II wojny światowej, złożoności i wielości indywidualnych ludzkich historii, na które wpłynęła Zagłada.**

— **„Księga Stulecia Niepodległości”**, poza seriami. Przygotowana metodą montażu źródeł historycznych dwutomowa opowieść o polskim stuleciu 1918–2018. Z opisywanego okresu wybrano 60 momentów najważniejszych w kontekście niepodległości i kondycji państwa na przestrzeni ostatnich 10 dekad. Historia została opisana poprzez wybór najciekawszych fragmentów dzienników i relacji świadków wydarzeń oraz dokumentów i artykułów prasowych. Całość została zilustrowana 230 elementami ikonograficznymi (archiwalnymi fotografiami oraz plakatami). Księga została wysłana do 1200 gminnych bibliotek z całej Polski. Bibliotekarze otrzymali w pakiecie mini tutorial w postaci filmu, w którym prezentujemy ideę *Księgi* oraz proponujemy sposoby jej wykorzystania w lokalnych społecznościach.

— **Aleksander Solżenicyn „Pruskie noce”**, poza seriami. Fragment obszernego autobiograficznego utworu lirycznego „Dorożeńka” („Dróżka” – nieco ironicznie o drodze życiowej). Opowiada o przejściu Armii Czerwonej przez tereny Prus Wschodnich (dziś tereny polskie) w 1945 roku. Wydanie dwujęzyczne (polsko-rosyjskie), zawierające dedykowane ilustracje.

— **Bernard Konrad Świerczyński „Przemytnicy życia”**, poza seriami. Autor, uhonorowany medalem Sprawiedliwy wśród Narodów Świata, pisze o swoich przeżyciach i kreśli sylwetki znajomych wywodzących się ze środowiska handlarzy warszawskiego bazaru, którzy w obliczu wojny stają się szmuglerami na granicy getta.

— **Virgilia Sapięha „Amerykańska księżna. Z Nowego Jorku do Siedlisk”**, seria „Świadectwa XX wiek”. Pierwsze polskie tłumaczenie wspomnień Amerykanki, Virgillii Sapięhy, żony polskiego księcia Pawła Sapięhy, w których autorka opisuje swój pobyt w Polsce w latach 1933-39. Obraz ostatnich lat II Rzeczypospolitej z perspektywy cudzoziemki.

— **Michał Sokolnicki „Emisariusz niepodległości 1899–1919”**, seria: „XX wiek. Świadectwa”. Autor – bliski współpracownik Józefa Piłsudskiego – opisuje swoją młodość, związki z PPS-em i działania polityczne oraz wojskowe podejmowane na rzecz odzyskania przez Polskę niepodległości w okresie przed I wojną oraz w latach 1914–19. Książka zostanie wydana w 2019 roku.

— **Wystawy**

— **„Kierunek: Nowa Huta”**. Ośrodek w latach 2017-2018 na zlecenie Multimedia Art & Education przygotowywał scenariusz merytoryczny wystawy Muzeum Nowej Huty w Krakowie. Scenariusz w sposób całościowy przedstawia historię socjalistycznego miasta idealnego w tym takie wątki jak: zapomniany krajobraz przednowohuckich wsi, podstawy nowego ustroju, budowę miasta, aspiracje mieszkańców, walkę o krzyż, powstanie Solidarności, stan wojenny, strajk w 1988 roku oraz przełom lat 90-tych. Scenariusz zawiera pełną narrację wystawy wraz ze spisem proponowanych tekstów, muzealiów, ikonografii oraz dźwięków.

— **„Rok 1918. Odzyskanie Niepodległości”**

Wystawa w sposób chronologiczny i na podstawie starannie wyselekcjonowanego materiału źródłowego oraz najciekawszych zdjęć historycznych i innych elementów graficznych przedstawiła węzłowe momenty procesów rozgrywających się na ziemiach polskich w ostatnim roku I wojny wraz z ich kluczowym dopełnieniem – odrodzeniem po 123 latach niewoli państwa polskiego. Wystawa była eksponowana w 14 miejscowościach: Wiązowna,

Otwock, Kęty, Białystok, Miętno, Katowice, Rawa Mazowiecka, Wadowice, Legnica, Biała Rawska, Zamość, Tuszcz, Szczecin, Podkowa Leśna. Dodatkowo zorganizowano 14 otwartych spotkań dla społeczności lokalnych w miejscach ekspozycji wystawy. Projekt dofinansowany przez Biuro Programu „Niepodległa”.

Projekty

— **„Nieskończenie Niepodległa”** - projekt realizowany przez cały 2018 rok. Jego celem była – w roku stulecia niepodległości Polski – ogólnopolska debata nad kondycją polskiej niepodległości, społeczeństwa i demokracji na przestrzeni ostatnich dziesięciu dekad.

W ramach tego programu zrealizowano:

- cykl publikacji obrazujących metodą źródeł historycznych całe stulecie Polski 1918-2018, opowiedziane w kontekście zjawisk i wydarzeń najważniejszych dla polskiej niepodległości. 52 odcinki ukazywały się co tydzień w dodatku "Rzeczpospolitej" - "Rzecz o Historii", na portalu Histmag.org, Polityka.pl oraz w sumie w kilkudziesięciu mediach lokalnych oraz polonijnych.
- audycje radiowe - w każdy piątek oraz sobotę o godz. 14.00 Radio Zet emitowało "Wiadomości Historyczne", przygotowane na podstawie kolejnego odcinka, przygotowanego dla "Rzeczpospolitej" oraz pozostałych mediów.
- programy telewizyjne - na antenie Polsat News w piątkowym paśmie porannym (po godz. 7.00) prezentowana była 8 minutowa rozmowa na temat kolejnego odcinka, przygotowanego dla "Rzeczpospolitej" oraz pozostałych mediów.

— **„Polska Niepodległość na Obczyźnie – pakiet rocznicowy dla polskich i polonijnych organizacji”**. W ramach projektu media i organizacje polonijne otrzymywały przez cały rok 2018 pakiet 52 odcinków cyklu prasowego, opisujących metodą montażu źródeł historycznych najważniejsze momenty stulecia 1918–2018 w kontekście polskiej niepodległości i kondycji państwa. W pakiecie przygotowano także 10-planszową wystawę „Odzyskanie niepodległej” wraz z katalogiem, ukazującą najważniejsze momenty roku 1918, prowadzące do odzyskania przez Polskę niepodległości i warunki ustanawiania nowo powstałego państwa. Wystawa została przygotowana w wersji umożliwiającej prezentowanie jej w wersji elektronicznej, jak i w druku. Pakiet w różnym zakresie wykorzystany został w Czechach, Danii, Grecji, Ukrainie, Węgrzech, Włoszech, Francji, Australii, USA, Kanadzie i Chorwacji.

PROMOCJA DZIAŁAŃ OŚRODKA

W roku 2018 Ośrodek KARTA zorganizował cykl przedsięwzięć promocyjnych, pozwalających znacznie poszerzyć grono odbiorców swoich działań. Aktywność Ośrodka KARTA wielokrotnie odnotowywały zarówno media ogólnopolskie jak i lokalne oraz różnorodne kanały społecznościowe. Publikacje Ośrodka KARTA są stale obecne w najważniejszych mediach publicznych i prywatnych (radiowej Jedynce, Dwójce, Trójce, radiu TOK FM, „Rzeczpospolitej”, „Gazecie Wyborczej”, „Newsweeku Historii”, Do radiu Zet, Rzeczy, Uważam Rze Historii . Każdy numer kwartalnika jest omawiany m.in. w radiowej Trójce, Jedynce, radiu TOK FM, w „Gazecie Wyborczej” i „Do Rzeczy”.

— **polско-litewska konferencja „Ład Europy Wschodniej. Polska i Litwa w monumentalnych dziennikach Michała Römera”**. Z okazji ukazania się „Dzienników”

Michała Römera konferencja została zorganizowana – we współpracy ze Studium Europy Wschodniej UW. Spotkanie odbyło się 10 października 2018 Sali Balowej Pałacu Tyszkiewiczów-Potockich UW. Patronat nad wydarzeniem objęła Ambasada Republiki Litewskiej w Polsce i Minister Spraw Zagranicznych RP. Udział w nim wzięło liczne grono znaczących postaci życia politycznego i naukowego zarówno z Polski jak i Litwy, m.in.: prof. Jacek Czaputowicz, minister spraw zagranicznych RP, dr Šarūnas Adomavičius, ambasador Republiki Litewskiej w Polsce, prof. Włodzimierz Bolecki, przewodniczący Rady Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki, dr Sigitas Narbutas, dyrektor Biblioteki im. Wróblewskich w Wilnie oraz dr Nijolė Klingaitė-Dasevičienė, dyrektor Departamentu Badan Naukowych i Zbiorów Dziedzictwa Biblioteki Uniwersyteckiej w Wilnie, a także realizatorzy projektu. W dyskusji merytorycznej wzięli udział wybitni badacze z Polski i Litwy – prof. Alvydas Nikžentaitis (badacz zasłużony w rozwijaniu współpracy między Polską a Litwą, odznaczony za propagowanie wiedzy o wspólnym dziedzictwie historycznym Krzyżem Oficerskim Orderu Zasługi RP), prof. Grzegorz Nowik, Rimantas Miknys dyrektor Instytutu Historii Litwy, prof. Leszek Zasztowt, prof. Grzegorz Nowik.

Wydarzenie oraz działania z nim związane (relacja filmowa, film o Michale Römerze, wywiady i relacje w mediach) były zwieńczeniem wieloletniej współpracy instytucji państwowych i pozarządowych w Polsce i w Litwie nad wspólną historią i kulturą w XX wieku i przyczyniły się do pogłębienia relacji polsko-litewskich. Istotnym rezultatem konferencji jest zaproszenie przez Ambasadę RP w Wilnie Ośrodka KARTA oraz polskich i litewskich realizatorów projektu do przedstawienia dzienników Michała Romera w Wilnie wiosną 2019 roku

— Debaty

- Debata „**Start II Rzeczypospolitej - w którą stronę?**” (27.02.2018, Dom Spotkań z Historią) z udziałem: dr hab. Joanny Gierowskiej-Kałużur (Studium Europy Wschodniej UW), Przemysława Mrówki (Histmag.org), Stanisława Zakroczymskiego (Magazyn Kontakt), Zbigniewa Gluzy (prezesa OK).
- Debata „**Lekcja historii 1918-2018**” (25.10.2018, Pen Club) z udziałem: Andrzeja Friszke (historyka, profesora w Instytucie Studiów Politycznych PAN), Andrzeja Paczkowskiego (historyka, politologa, publicysty), Rafała Wnuka (historyka, politologa i muzealnika, profesora nauk humanistycznych), Jerzego Zdrady (historyka, politologa, publicysty, wykładowcy UJ), Zbigniewa Gluzy (prezesa OK).
- Debata „**Polska w drodze do demokracji 1918 - 2018**” (18.10.2018, Bristol - spotkanie inauguracyjne KSIĘGI) z udziałem: Janiny Ochojskiej (działaczka społeczna, założycielka Polskiej Akcji Humanitarnej), Kazimiery Szczuki (publicystki, krytyczki literackiej), Filipa Bajona (reżysera filmowego), Andrzeja Pągowskiego (artysty plastyka, autora projektu graficznego KSIĘGI STULECIA NIEPODLEGŁOŚCI), Włodzimierza Borodzieja (profesora nauk humanistycznych, historyka), Zbigniewa Gluzy (prezesa OK).
- Debata „**Polska w drodze do demokracji 1918 - 2018**” (7.11.2018, Centrum Kultury i Sportu w Pruszkowie) z udziałem: Cezarego Króla (historyka, profesora nauk humanistycznych, w latach 2012–2016 dyrektora Instytutu Studiów Politycznych PAN), Janusza Odziemkowskiego (historyka, profesora nauk humanistycznych, wykładowcy akademickiego i urzędnika państwowego, byłego kierownika Urzędu do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych), Zbigniewa Gluzy (prezesa OK).
- Debata Otwartej Rzeczypospolitej „**Czy potrzeba nam „Wielkiej Polski?**” (9.11.2018, Teatr Polski w Warszawie) z udziałem: Anny Trzeciakowskiej

(tłumaczki), Zofii Marcinek (aktywistki Warszawskiego Strajku Kobiet, działaczki antyfaszystowskiej) oraz Piotr Trudnowski (członek Zarządu Klubu Jagiellońskiego), Zbigniewa Gluzy (prezesa OK).

- Debata „**Sens drogi Rzeczypospolitej 1918-2018 - wokół wniosków *Księgi Stulecia Niepodległości.***” (28.11.2018, Collegium Civitas, UW) z udziałem: Andrzeja Friszke (historyka, profesora w Instytucie Studiów Politycznych PAN), Jana Skórzyńskiego (historyka, politologa, publicysty), Tomasza Stryjka (historyka, politologa), Marty Markowskiej (historyczki, koordynatorki programu Nieskończenie Niepodległa) oraz Zbigniewa Gluzy (prezesa OK).

— **Udział w Targach i Festiwalach**

W 2018 książki Ośrodka KARTA były prezentowane i sprzedawane na licznych targach książki, w tym: Gdańskich Targach Książki, 16-18 marca 2018, Warszawskich Targach Książki (17-20 maja 2018), 22. Międzynarodowych Targach Książki w Krakowie (25-22 października 2018), XXVII Targach Książki Historycznej na Zamku Królewskim w Warszawie (29 listopada-2 grudnia 2018 r.) i 27. Wrocławskich Targach Dobrych Książek (29 listopada – 2 grudnia 2018 r.), a także podczas pikniku literackiego – Imienin Jana Kochanowskiego – 30 czerwca 2018 r. w Ogrodzie Krasieńskich w Warszawie.

ZAPLECZE OŚRODKA

— Dzięki dofinansowaniu Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego pochodzących z Funduszu Promocji Kultury została wzmocniona infrastruktura Ośrodka KARTA (zmodernizowaliśmy wewnętrzną sieć komputerową oraz zakupiliśmy sprzęt i meble na potrzeby biblioteki naukowej oraz do prac multimedialnych).

— Dzięki dofinansowaniu z Urzędu Miasta st. Warszawy zrealizowano projekt „Wdrożenie polityk bezpieczeństwa i rozwój infrastruktury IT Ośrodka KARTA pod kątem zapewnienia ciągłości działania i bezpieczeństwa informacji”. W ramach projektu opracowano kompleksowy plan modernizacji i optymalizacji infrastruktury IT, opracowano i wdrożono procedury zarządzania bezpieczeństwem informacji i ciągłością działania w oparciu o normy ISO 27001 oraz ISO 22301, zadbano o bezpieczeństwo danych osobowych zgodnie z wytycznymi RODO, opracowano i wprowadzono procedury zabezpieczające prawa osób, których dane są przetwarzane.